

**ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
У СФЕРІ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОЇ СПРАВИ****PREVENTION OF CORRUPTIVE OFFENSES IN THE FIELD OF CUSTOMS AFFAIRS**

Каплій О.В., к.ю.н.,
доцент (б.в.з.) кафедри конституційного і адміністративного права і процесу
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Кісіляк Д.В., студентка VI курсу магістратури юридичного факультету
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Статтю присвячено дослідженню актуального стану корупції в Державній митній службі України та визначенню шляхів її запобігання та подолання. Вивчено поняття та ознаки корупційних правопорушень у сфері здійснення митних процедур. Розглянуто класифікацію корупції в митних органах французької дослідниці I. Ors. Досліджено статистичні дані за результатами національного соціологічного опитування Info Sapiens щодо поширеності корупційних злочинів під час виконання митних формальностей населенням та бізнесом у 2021 році. Визначено корупційні чинники (інституційні, нормативно-правові, зовнішньоекономічні) в сфері митної справи. Проаналізовано виконання Україною положень конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року. Встановлено, що в Україні діють засадничі документи антикорупційного спрямування трьох рівнів: Антикорупційна стратегія, Державна антикорупційна програма на 2023–2025 роки (на стадії громадських обговорень) та антикорупційні програми органів влади. Розглянуто деякі проблеми, наявні в митних органах, що окреслені в Антикорупційній стратегії на 2022–2025 роки та очікувані стратегічні результати їх вирішення. Досліджено заходи, спрямовані на попередження корупції в митних органах, передбачені у Антикорупційній програмі Державної митної служби України на 2021–2022 роки. Визначено систему органів запобігання та протидії корупції в митних органах, яка включає Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, органи Національної поліції України, органи прокуратури та відділ з питань запобігання та протидії корупції Державної митної служби України. Проаналізовано результати діяльності відділу з питань запобігання та протидії корупції ДМС України за дев'ять місяців 2022 року. Запропоновано основні напрями розвитку антикорупційної політики в митних органах. Досліджено Декларацію Аруша (Декларацію з митного співробітництва, належного управління та боротьби з корупцією на митниці) в частині вимог до наявності кодексу поведінки митника, як однієї з основних складових національної митної програми по боротьбі з корупцією. Акцентовано увагу на необхідності розробки кодексу етичної поведінки працівника Державної митної служби України, зважаючи на застарілість затверджених у 2009 році наказом ДМС України правил етики поведінки посадових осіб митної служби України.

Ключові слова: корупція, митні органи, Державна митна служба України, антикорупційна політика, запобігання та протидія корупції.

The article is devoted to researching the current state of corruption in the State Customs Service of Ukraine and determining ways to prevent and overcome it. Concepts and signs of corruption offenses in the field of customs procedures were studied. The classification of corruption in customs authorities by the French researcher I. Ors. Statistical data based on the results of the Info Sapiens national sociological survey on the prevalence of corruption crimes during customs formalities by the population and businesses in 2021 were studied. Corruption-inducing factors (institutional, legal, foreign economic) in the field of customs affairs have been identified. Ukraine's implementation of the provisions of the 2003 United Nations Convention against Corruption is analyzed. It was established that there are three levels of basic anti-corruption documents in Ukraine: Anti-corruption strategy, State anti-corruption program for 2023–2025 (at the stage of public discussions) and anti-corruption programs of authorities. Some problems existing in the customs authorities outlined in the Anti-Corruption Strategy for 2022–2025 and the expected strategic results of their solution are considered. Measures aimed at preventing corruption in customs authorities, provided for in the Anti-corruption program of the State Customs Service of Ukraine for 2021–2022, were studied. The system of bodies for prevention and counteraction of corruption in customs bodies has been defined, which includes the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, the National Agency for the Prevention of Corruption, the bodies of the National Police of Ukraine, the prosecutor's office and the Department for Prevention and Counteraction of Corruption of the State Customs Service of Ukraine. The results of the activity of the Department for Prevention and Counteraction of Corruption of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine for nine months of 2022 were analyzed. The main areas of development of anti-corruption policy in customs bodies are proposed. The Arusha Declaration (Declaration on Customs Cooperation, Good Governance and Combating Corruption at Customs) was studied in terms of the requirements for the customs officer's code of conduct, as one of the main components of the national customs program to combat corruption. Attention was focused on the need to develop a code of ethical behavior for an employee of the State Customs Service of Ukraine, taking into account the obsolescence of the rules of ethics of conduct of officials of the Customs Service of Ukraine approved in 2009 by order of the State Customs Service of Ukraine.

Key words: corruption, customs authorities, State Customs Service of Ukraine, anti-corruption policy, prevention and counteraction of corruption.

Постановка проблеми та актуальність теми. В умовах набуття Україною в червні 2022 року статусу кандидата у члени Європейського Союзу та подальшого шляху отримання повноцінного членства в Європейському співтоваристві, а також визнання України на початку жовтня 2022 року потенційним членом Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики має бути реформування та вдосконалення системи запобігання та протидії корупційним злочинам в митних органах. Реформування будь-яких інших інституцій держави не буде приносити дієвого результату допоки в Україні зберігається такий високий рівень корупції.

Корупція була і залишається серйозною проблемою нашої держави. За світовим Індексом сприйняття коруп-

ції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2021 рік Україна отримала 32 бали зі 100 можливих, посівши 122 місце серед 180 країн. За рік показник знизився на один бал, а місце в рейтингу – на 5 пунктів у порівнянні з минулим роком, коли Україна займала 117 сходинку CPI [1].

Дослідження громадської думки добре підтверджують той факт, що сприйняття поширеності корупції в Україні має дуже високі показники і залишається стабільним. У 2021 року соціологічна компанія Info Sapiens провела третє національне опитування населення та представників бізнесу за затвердженою Національним агентством з питань запобігання корупції Методикою стандартного опитування щодо корупції в Україні з питань розуміння, сприйняття та поширеності корупції в нашій державі. Так, за результатами опублікованого звіту в топ-3 сфери

за поширеністю корупції, на думку населення, разом із судовою системою та земельними відносинами входить митниця (друге місце). З точки зору бізнесу, корупція найбільш поширена у сфері надання дозволів та видобування корисних копалин і на митниці [2, с. 5].

Корупція в митних органах заподіює значну шкоду державному бюджету, фінансовій, продовольчій, медичній, екологічній безпеці України, перешкоджає розвитку зовнішньої торгівлі та притоку іноземних інвестицій, негативно впливає на імідж України на міжнародній арені, а також породжує недовіру до митних адміністрацій з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Законодавчі зміни у системі органів Державної митної служби України (далі – ДМС України) протягом останніх семи років деякою мірою покращили ситуацію із запобігання та протидії корупції, проте ще є над чим працювати. Здобуття успіху у боротьбі з корупцією стане детермінантою для демократичних перетворень та економічного розвитку держави, зміцнення національної безпеки, формування у суспільства довіри до влади та підвищення рівня життя українців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із цієї теми свідчить про те, що попри підвищений інтерес наукової спільноти до проблеми запобігання та подолання корупції в митних органах, це питання було мало дослідженим після митної реформи та створення у 2019 році ДМС України – центрального органу виконавчої влади України, який реалізує державну митну політику та державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи. Останнім часом дослідженням проблем запобігання та протидії корупційним злочинам в митних органах займалися Б.М. Головкін, Д. О. Олійник [8], А. В. Савченко [3], М. І. Хавронюк та інші вчені.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є вдосконалення заходів запобігання корупційним правопорушенням у сфері здійснення митної справи. У зв'язку з цим завдання полягає в дослідженні корупційної ситуації в ДМС України, аналізі діючих заходів, спрямованих на попередження корупції в митних органах та пошуку напрямків вдосконалення протидії та подолання корупції в митних органах.

Виклад основного матеріалу. В науковій юридичній літературі під корупційними злочинами розуміють сукупність умисних злочинів, які містять ознаки корупції та вчиняються спеціальними суб'єктами [3, с. 17]. Для віднесення кримінального діяння до категорії корупційних, на думку науковця М. І. Хавронюка, мають бути присутні наступні обов'язкові умови: наявність ознак корупції, вчинення правопорушення спеціальним суб'єктом, перелік яких наведений у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», умисна форма вини та встановлена законом юридична відповідальність за вчинення такого діяння [4, с. 6].

Деякі науковці наводять авторські визначення поняття для опису корупційних правопорушень пов'язаних з діяльністю посадових осіб митних органів. Так, наприклад, Б. М. Головкін вважає, що корупційна злочинність в митній сфері є системою корупційних злочинів і злочинів, пов'язаних з корупцією, що вчиняються посадовими особами митних органів при застосуванні законодавства з питань митної справи у відносинах з особами, які переміщують товари і транспортні засоби через митний кордон України, а також при взаємодії з іншими органами держави, що забезпечують митну діяльність [5, с. 285–286].

Дослідженням корупційної злочинності в митних органах займається й міжнародні спільнота вчених. Французька дослідниця Ірена Орс, проаналізувавши прояви корупції в митній сфері, виокремила три види корупції. Першу групу корупційних злочинів посадових осіб митних органів вона назвала «рутинні» або «поточні», коли суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності платять хабарі

за звичайні, «нормальні» послуги або прискорену процедуру їх отримання під час здійснення митних процедур. Друга група – «шахрайські» корупційні злочини – коли суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності чи його агент стимулює представника митниці «закрити очі» або безпосередньо допомогти у зменшенні розміру митних платежів, неправомірному звільненні від сплати податків. Третя група – «кримінальна» корупція – при якій «кримінальні елементи» дають хабарі за проведення абсолютно незаконних (надприбуткових) операцій із забороненими до переміщення через митний кордон товарами [6, с. 7].

Яскравим підтвердженням наведеної вище класифікації слугують результати соціологічного опитування Info Sapiens, про яке ми вже згадували раніше. Аналіз відповідей респондентів (населення та підприємців) показав, що серед ситуацій, в яких може проявлятися корупційна складова на митниці, перше місце з великим відривом посідає «подяка» за послуги із швидкого проходження митних формальностей і процедур – цю ситуацію відзначив кожен третій (32,7%) з тих, хто мав контакти з митними органами. Це найвищий показник серед усіх ситуацій, які розглядалися у дослідженні бізнесу. На другому місці із двократним відривом – корупційний спосіб вирішення питання щодо «непомічання» заниженої митної вартості товару (вказали 16,0% респондентів). Третє місце з однаковими показниками в 11,9% поділили ситуації, коли неофіційні платежі або послуги вимагалися або пропонувалися за «непомічання» неправильного коду класифікації товарів та нефіксування незадекларованих товарів під час митного огляду [2, с. 65].

Так, прикладом «кримінальної» корупції за класифікацією Ірени Орс є останній випадок затримання Службою безпеки України та Нацполіцією інспектора митного поста «Яворів» Львівської митниці під час отримання 10 тис. грн хабара. Слідством встановлено, що митник організував злочинну схему, з якої систематично одержував неправомірну вигоду від громадян за безперешкодне переміщення контрабандним шляхом автозапчастин через державний кордон [7].

У монографії, присвяченій питанню запобігання корупційним злочинам, що вчиняються при здійсненні митних процедур, Д. О. Олійник пропонує п'ять ознак, що відображають специфіку корупційних злочинів на митниці: 1) мета вчинення – одержання неправомірної вигоди матеріального (грошові кошти, майно тощо) або нематеріального (переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи тощо) характеру, для себе чи інших суб'єктів митно-процедурних відносин; 2) такі злочини вчиняються у зв'язку із здійсненням митних процедур, переважно під час виконання митних формальностей щодо товарів і транспортних засобів, поміщених у відповідний митний режим; 3) суб'єктами вчинення корупційних злочинів є посадові особи митних органів, на яких покладено виконання завдань щодо правозастосування законодавства України з питань митної справи, у тому числі під час здійснення митних процедур; 4) корупційні злочини у сфері здійснення митних процедур, в більшості випадків, супроводжуються незаконним переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України, контрабандою, митним шахрайством (введення в оману митних органів для уникнення сплати мит і податків тощо), зловживання митними пільгами; 4) підвищена суспільна небезпечність досліджуваних корупційних злочинів полягає в заподіянні істотної шкоди одночасно кільком суб'єктам: державі, зокрема її економічній сфері, суб'єктам зовнішньоекономічної держави та митним органам [8, с. 26–27].

Отже, підсумовуючи викладене вище, пропонуємо під корупційними злочинами у сфері здійснення митних процедур розуміти сукупність злочинів, які вчиняються посадовими особами митних органів у зв'язку із виконанням митних формальностей, з метою одержання неправомірної вигоди.

Науковцями досліджено, що в митній системі України наявні стабільні корупційні чинники різного характеру й ступеню детермінаційного впливу на свідомість і волю посадових осіб митних органів. Корупційні чинники в сфері митної справи прийнято класифікувати на інституційні, нормативно-правові та зовнішньоекономічні.

Інституційні корупційні чинники виражаються у неспроможності чинної системи митних органів впоратися з реалізацією митної політики в економічних інтересах України та з метою розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захисту митних інтересів України. До основних інституційних корупційних чинників у системі митних відносин можна віднести: недоліки митної політики; низький кадровий потенціал для реалізації реформи митних органів за міжнародними стандартами здійснення митної справи; недостатня інтегрованість митної системи України в міжнародну систему митної безпеки та управління ланцюгом постачання товарів тощо.

Нормативно-правові корупційні чинники виражаються в наявності прогалин та колізій законодавства з питань митної справи та низькій якості нормативно-правового регулювання митних процедур. До них належать: складна система правового регулювання порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, велика кількість митних режимів; надмірні тарифні обтяження й нетарифні обмеження зовнішньоекономічної діяльності; недосконалість митного законодавства в частині відповідальності за порушення митних правил і накладення адміністративних стягнень; неповна імплементація міжнародних правил і стандартів здійснення митних процедур до національного митного законодавства.

До зовнішньоекономічних корупційних чинників відносять: фіскальну спрямованість діяльності митних органів; недостатню економічну свободу й стимулювання вільної торгівлі; високу вартість зовнішньоекономічних операцій; значні бюрократичні перешкоди на шляху зовнішньоекономічної діяльності; непрозоре ліцензування та квотування експортно-імпорتنних операцій; тінізацію й криміналізацію ринку зовнішньої торгівлі [8, с. 69–70, 75, 81]. Наявність таких детермінантів корупційних злочинів вимагають вдосконалення заходів протидії корупції митних органах.

Загалом в Україні діють засадничі документи антикорупційного спрямування трьох рівнів: Антикорупційна стратегія, Державна антикорупційна програма на 2023–2025 роки (проект якої наразі на етапі громадських обговорень) та антикорупційні програми органів влади. Державні органи, органи місцевого самоврядування, які визначені у ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції», зобов'язані приймати антикорупційні програми, які визначають засади загальної відомчої політики щодо запобігання і протидії корупції та спрямовані на управління корупційними ризиками у діяльності конкретного органу влади.

Статтею 5 Конвенції проти корупції 2003 року, яка була ратифікована Україною 18.10.2006 року, і набрала чинності 01.01.2010 року передбачено, що державні учасники зобов'язані формувати і реалізовувати ефективну політику проти корупції з метою забезпечення належного управління державним майном, чесності та невідкупності, прозорості та відповідальності, участі суспільства в запобіганні корупції [9]. Дослідившись до Конвенції ООН проти корупції, Україна офіційно взяла на себе зобов'язання виконувати положення Конвенції. Фактичне виконання зобов'язань відбулось у 2014 році з прийняттям Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки. Проте на наступні роки нову антикорупційну стратегію ухвалено не було. Це призвело до розбалансованої та малоєфективної антикорупційної діяльності публічних інституцій, в тому числі і у митній сфері.

Так, 20 червня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Антикорупційну стратегію на 2022–2025 роки. В порівнянні з попередньою стратегією, в якій зовсім не було приділено уваги протидії корупційним проявам в митних органах, нова Антикорупційна стратегія 2022 року визнала митну справу однією з пріоритетних сфер запобігання корупції. В окремому підрозділі 3.3. «Митна справа та оподаткування» наводиться 4 проблеми, наявні в митних органах, які зумовлюють виникнення корупції та очікувані стратегічні результати. На нашу думку, заслуговують на увагу два проблемних питання, які є найбільш корупційними. Перше – це надмірний обсяг дискреційних повноважень у працівників митниці. Варіантом і очікуваним результатом вирішення проблеми пропонується зокрема введення правила, за яким резервні методи визначення митної вартості можуть застосовуватись виключно в межах апеляційних процедур, а офіційним імпортерам надано можливість оскаржити рішення митного органу про визначення митної вартості або про класифікацію товарів, які ввозяться особами, що не мають статусу офіційних імпортерів. Друга проблема – непрозорість підходів у класифікації товарів, визначенні їх митної вартості та призначенні перевірок, яку планується вирішити завдяки отриманню Україною попередньої митної інформації від митних органів країн Європейського Союзу щодо товарів, що є об'єктами експорту в Україну з їх територій та запровадженням переважного адміністрування митних платежів за результатами пост-аудит контролю [10].

Слід зазначити, що ці та ряд інших проблем було включено до проекту Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки, що розробляється на виконання Антикорупційної стратегії до 2025 року. У вересні 2022 року Національне агентство з питань запобігання корупції почало серію громадських обговорень проекту програми. Загалом планується провести щонайменше 10 громадських обговорень, кожне з яких присвятити окремому розділу майбутньої програми. 15 листопада 2022 року були проведені публічні обговорення підрозділу 2.3. «Митна справа та оподаткування». На зустрічі були присутні представники профільних підрозділів апарату ДМС України, які надали пропозиції та доповнення до запропонованих заходів з метою забезпечення їх дієвості, ефективності та відповідності законодавству з питань митної справи. Маємо надію, що озвучені на обговоренні уточнення та пропозиції будуть враховані в Антикорупційній програмі. Вважаємо, що такі громадські обговорення по кожному окремому напрямку Антикорупційної програми мають важливе значення, оскільки Антикорупційна стратегія стосується багатьох сфер, а обговорення окремо кожного підрозділу сприяє кращому пошуку рішень актуальних проблем та вдосконаленню антикорупційної політики держави, в тому числі і у митній сфері.

Чинна Антикорупційна програма ДМС України на 2021–2022 роки, затверджена наказом ДМС України № 560 від 09.12.2020 року, визначає конкретні кроки запобігання та зменшення кількості випадків порушень норм законодавства посадовими особами митних органів. Заходи запобігання та протидії корупції у сфері діяльності ДМС України, визначені Антикорупційною програмою, можна поділити на такі напрямки:

- 1) проведення організаційної, роз'яснювальної, методичної, консультаційної та контрольної роботи із запобігання та виявлення корупції;
- 2) удосконалення нормативної бази, розробка наказів та розпоряджень ДМС України з питань формування та реалізації антикорупційної політики;
- 3) здійснення контролю за дотриманням посадовими особами заходів із запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, а саме: обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, одержання подарунків, обмеження сумісництва

та суміщення з іншими видами діяльності, спільної роботи близьких осіб. Здійснення заходів із виявлення конфлікту інтересів та їх врегулювання;

4) перевірка подання декларацій суб'єктами декларування.

5) забезпечення умов для звернення осіб (в тому числі посадових осіб ДМС України) з повідомленнями про порушення вимог законодавства (через спеціальні телефонні лінії, офіційний вебпортал, засобами електронного зв'язку тощо); організація роботи і розгляду повідомлень, що передаються внутрішніми каналами про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією порушень в межах повноважень;

6) забезпечення захисту працівника-викривача відповідно до законодавства від застосування негативних заходів впливу з боку керівництва;

7) проведення внутрішніх перевірок, службових розслідувань, створення умов для невідворотності покарання за порушення антикорупційного законодавства;

8) дотримання принципів відкритості та прозорості публічної інформації митних органів. Інформування громадськості про результати антикорупційної діяльності в ДМС України;

9) контроль за дотриманням посадовими особами митних органів правил етичної поведінки в ДМС України [11].

Виконання зазначених заходів покликано зменшити прояви корупції в митних органах та мінімізувати її вплив на суспільство й державу. Крім того, на це вплинуть і заходи передбачені у проєкті Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки, про яку ми вже згадували вище.

Для боротьби з корупцією, зокрема на митниці, функціонує система органів, які можна поділити на дві групи. Перша група – органи загальної компетенції, а саме Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, органи Національної поліції України та органи прокуратури. До другої групи віднесемо спеціально створений у структурі центрального апарату ДМС України уповноважений підрозділ – Відділ з питань запобігання та протидії корупції (далі – Відділ).

За інформацією з офіційного вебпорталу ДМС України даним Відділом в співпраці з територіальними підрозділами з питань запобігання та протидії корупції Держмитслужби протягом 9 місяців 2022 року в межах визначеної антикорупційним законодавством компетенції було розглянуто 59 повідомлень (15 з них внесені викривачами) щодо можливих корупційних дій співробітників ДМС України та її територіальних органів. За результатами розгляду таких повідомлень:

- було призначено та проведено 8 внутрішніх перевірок;

- до правоохоронних органів направлено 13 матеріалів (10 з яких були перенаправлені до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції для розгляду та надання правової оцінки);

- порушено 3 дисциплінарні провадження, з яких одну особу притягнуто до дисциплінарної відповідальності та направлено інформацію до НАЗК для внесення відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

З метою запобігання вчиненню корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень Відділом було проведено 5 загальних та 3 індивідуальні профілактичні бесіди.

В результаті самостійних контролюючо-аналітичних заходів, уповноваженими підрозділами з питань запобігання та протидії корупції, у звітному періоді було:

- виявлено 48 фактів, що свідчать про вчинення посадовими особами митних органів правопорушень, пов'язаних з корупцією, та інформовано спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, які склали 44 адміністративні протоколи;

- проведено 4 внутрішні перевірки;

- порушено дисциплінарні провадження стосовно 10 посадових осіб, з яких 3 особи притягнуто до дисциплінарної відповідальності;

- виявлено 9 фактів порушення етичної поведінки посадовими особами митних органів, за результатами розслідування яких до дисциплінарної відповідальності притягнуто 9 посадових осіб Держмитслужби;

- виявлено 6 випадків недотримання обмежень, встановлених Законом України «Про запобігання корупції» (обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища – 3, запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними – 3) за результатами чого до дисциплінарної відповідальності на цей час притягнуто 1 посадову особу ДМС України [12].

Корупційні відносини мають «договірний» і у більшості випадків взаємовигідний характер для обох сторін: посадові особи отримують будь-якого роду вигоду, а суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності – прискорену процедуру отримання послуг митниці, заниження розміру мита тощо. Тому, як слушно зазначає у вже згаданій нами раніше монографії О.Д. Олійник, антикорупційна стратегія запобігання корупційним злочинам у сфері здійснення митних процедур перш за все має спрямовуватися на зниження стимулів до корупційної поведінки та усуненні недоліків митної політики, а не у викритті та покаранні правопорушників.

Очевидно, що найбільш ефективним шляхом боротьби з корупцією є скорочення людського фактора. Тому важливим аспектом у зниженні рівня корупції в митних органах є цифровізація митних послуг. 3 3 жовтня 2018 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму «єдиного вікна» та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України». «Єдине вікно» – це електронна система, яка дає можливість здійснювати всі види контролю, а різним службам контролю – обмінюватися інформацією про товари, які переміщуються через митний кордон України [13]. Цей механізм передбачає здійснення митного контролю та митного оформлення через єдиний державний інформаційний вебпортал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі». Ця система не тільки спрощує проходження митного контролю, а й усуває можливість корупційної складової, оскільки автоматизація процесів зменшує кількість безпосередніх контактів між бізнесом та працівниками митниці.

Одним з важливих напрямків розвитку антикорупційної політики в митній сфері, на нашу думку, також є впровадження стандартів митної етики та доброчесності. Всесвітньою митною організацією в 1993 році була прийнята, а в 2003 році переглянута Декларація Аруша (Декларація з митного співробітництва, належного управління та боротьби з корупцією на митниці), яка серед основних складових національної митної програми по боротьбі з корупцією має включати кодекс поведінки. Всесвітня митна організація заявляє, що ключовим елементом дієвої антикорупційної програми є розробка, оприлюднення та прийняття комплексного кодексу поведінки, що встановлює практичні та однозначні правила поведінки всього митного персоналу. У такому кодексі мають передбачатися закріплені в відповідних нормативно-правових актах санкції за його недотримання, суворість яких залежить від серйозності порушення [14]. Це положення Арушської конференції знайшло підтримку у багатьох країнах Євросоюзу, шляхом розроблення відповідних етичних кодексів.

В Україні вимоги до морально-етичного образу посадових осіб митних органів на сьогодні визначені в наказі ДМС України від 16.11.2009 року № 1097 Про затвердження Правил етики поведінки посадових осіб митної служби України. Однак цей документ не повною мірою

враховує специфіку роботи митних органів, потребує доопрацювання та актуалізації. Також зазначимо, що відповідно до статті 569 Митного кодексу України посадові особи митних органів є державними службовцями [15], тому на них також поширюються Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджені наказом Національного агентства України з питань державної служби № 158 від 05 серпня 2016 року (у редакції наказу від 28 квітня 2021 року № 72-2). Але знову ж таки, ці правила загальні для всіх держслужбовців і не враховують особливості роботи та поведінки митників.

Тому вважаємо, що Україна має перейняти досвід європейських країн та розробити і прийняти Кодекс професійної етики працівника митних органів, який стане кроком до цивілізованого вирішення конфліктів, що виникають на практиці при здійсненні митних процедур та наближення національного законодавства до міжнародно-правових норм Європейського Союзу.

Слід додатково зазначити, що на шляху до вступу в ОЕСР, кандидатом у члени якої стала Україна, як ми вже згадували вище, наша держава має приєднатися до Робочої групи ОЕСР з питань хабарництва у міжнародних комер-

ційних операціях [16]. На нашу думку це важливий крок, який сприятиме як збільшенню довіри іноземних інвесторів до України, так і створенню нових каналів зв'язку для міжнародного співробітництва українських антикорупційних органів.

Висновки. На жаль, як свідчить статистика, корупція в митних органах продовжує існувати, навіть після реформування митних органів, метою якого було отримати професійну та чесну митну службу. Розуміємо, що це тривалий процес і подолання цього негативного явища займе ще не один рік. Держава та сама ДМС України мають продовжувати системний і плановий підхід із протидії корупції в митних органах, реалізуючи в повній мірі Антикорупційну стратегію, державну програму, яка буде прийнята найближчим часом, в частині подолання корупції в митних органах та Антикорупційну програму ДМС України на практиці. Також дуже важливим є прийняття найближчим часом кодексу етичної поведінки для працівників митниці з метою формування культури доброчесності та негативного ставлення до корупції в митних органах. Економічне зростання нашої держави буде можливим лише за умови високої ефективності у питаннях протидії корупції як загалом в державних органах, так і конкретно в ДМС України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Transparency International Ukraine : офіц. веб-сайт. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення 21.11.2022)
2. Корупція в Україні 2021: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Київ, 2022. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/1009488299966710444nacr_report_info_sapiens_2021_ukr_final_.pdf (дата звернення 21.11.2022)
3. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика) : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2016. 168 с.
4. Хавронюк М. І. Почнемо антикорупційні експертизи ... з антикорупційного закону. Юрид. вісн. України. 2012. 18–24 лют. (№ 7). С. 6–7.
5. Головкін Б. М. Поняття корупційної злочинності у митній сфері. *Традиції та новачії юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.) : у 2 т. Одеса : Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», 2017. Т. 2. С. 285–287.
6. Hors Irene. «Fighting corruption in customs administration: what can we learn from recent experiences?» *OECD Development Centre Working Paper* № 175. (Formerly technical Paper № 175). P. 65 URL: https://www.researchgate.net/profile/Irene-Hors/publication/5204356_Fighting_Corruption_in_Customs_Administration_What_Can_We_Learn_From_Recent_Experiences/links/5ba3811f45851574f7d890a0/Fighting-Corruption-in-Customs-Administration-What-Can-We-Learn-From-Recent-Experiences.pdf (Last accessed 21.11.2022)
7. Шутка Н. Львівського митника затримали на хабарі 10 тис. грн за покривання контрабандистів. URL: https://zaxid.net/lvivskogo_mitnika_zatrimali_na_habari_10_tis_grn_za_pokrivannya_kontrabandistiv_n1552097 (дата звернення 21.11.2022)
8. Олійник Д. О. Запобігання корупційним злочинам, що вчиняються при здійсненні митних процедур : монографія. Харків : Право, 2018. 200 с.
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : ратиф. Законом України № 251-V від 18 жовтня 2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 49.
10. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 21.11.2022)
11. Антикорупційна програма Державної митної служби України на 2021-2022 роки : Наказ Державної митної служби України від 09.12.2020 р. № 560. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/Antykoruptsiyna-programa-Derzhmytsluzhby-1.pdf> (дата звернення: 21.11.2022)
12. Вебсайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/en/zapobigannia-proiavam-koruptsiyi> (дата звернення: 21.11.2022).
13. Запроваджено механізм «єдиного вікна» на митниці URL: <https://legalhub.online/opodatkovannya/zaprovadzheno-mehanizm-yedynogo-vikna-na-mytnytsi/> (дата звернення: 21.11.2022).
14. (Обновленная) Декларация Аруша (Декларация Совета по таможенному сотрудничеству по надлежащему управлению и борьбе с коррупцией на таможене. URL: http://www.wcoomd.org/en/topics/integrity/~media/WCO/Public/RU/PDF/About%20us/Legal%20Instruments/Declarations/Arusha_Declaration_Revised_Russian.ashx (дата звернення: 21.11.2022).
15. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. дата оновлення: 01.10.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 21.11.2022)
16. Україна приєднується до робочої групи щодо боротьби з хабарництвом ОЕСР. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/848705.html> (дата звернення: 21.11.2022)